

Отримано: 15.11.2014 р.

Прорецензовано: 27.11.2014 р.

Прийнято до друку: 04.12.2014 р.

Гороховець Ю. А. Теоретичні основи структурування АПК регіону / Ю. А. Гороховець // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 27. – С. 69–72.

УДК:332.01

JEL Classification: Q19

Гороховець Юлія Анатоліївна,

здобувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Академії Муниципального Управління

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРУКТУРУВАННЯ АПК РЕГІОНУ

На основі дослідження сутності поняття «агропромисловий комплекс», узагальнено різні підходи вчених стосовно тлумачення цієї дефініції та визначено АПК як сукупність взаємопов'язаних галузей народного господарства, основним завданням яких є забезпечення населення продуктами харчування. Згруповано основні галузі АПК та встановлено, що на розвиток кожної галузі регіону впливають економічні, природні, кліматичні, соціально-економічні фактори, а також взаємодія організаційно-управлінської, територіальної і компонентної структур. За результатами аналізу праць провідних вчених виокремлено основні функції АПК: соціально-економічну, територіальну та промислово (виробничу).

Ключові слова: агропромисловий комплекс, галузі АПК, функції АПК, структурні елементи АПК, фактори, які впливають на розвиток АПК регіону.

Гороховець Юлія Анатольевна,

соискатель кафедры бухгалтерского учета и аудита Академии Муниципального Управления

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СТРУКТУРИРОВАНИЯ АПК РЕГИОНА

На основании исследования сущности понятия «агропромышленный комплекс», обобщены различные подходы ученых относительно толкования этой дефиниции и определено, что АПК представляет собой совокупность взаимосвязанных отраслей народного хозяйства, основной задачей которых является обеспечение населения продуктами питания. Сгруппированы основные отрасли АПК и установлено, что на развитие каждой отрасли региона влияют экономические, природные, климатические, социально-экономические факторы, а также взаимодействие организационно-управленческой, территориальной и компонентной структур. По результатам анализа трудов ученых выделены основные функции АПК: социально-экономическая, территориальная и промышленная (производственная).

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, отрасли АПК, функции АПК, структурные элементы АПК, факторы, влияющие на развитие АПК региона.

Julia Gorohovets,

Researcher of the Department of Accounting and Auditing Academy of Municipal Government

THEORETICAL BASIS STRUCTURING OF AIC REGION

Exploring the essence of the concept of «Agriculture», summarizes the various approaches scientists concerning the interpretation of the definitions and AIC defined as a set of interrelated sectors of the economy, whose main task is to provide people with food. Grouped main field of agriculture and determined that the development of each branch of the region affecting economic, natural, climatic and socio-economic factors and the interaction of organizational management, territorial and component structures. The analysis of the works of leading scientists singled out the basic functions of AIC: socio-economic, territorial and industrial (manufacturing).

Keywords: agriculture, industry, agriculture, AIC function, AIC structural elements, factors that affect agriculture development in the region.

Постановка проблеми. Однією із головних ланок господарського процесу України завжди був і залишається в наш час агропромисловий комплекс (АПК). Завдяки сприятливим ґрунтово-кліматичним умовам, вигідному економіко-географічному розташуванню, найкращим у світі чорноземам та багатому землеробському досвіду, наша держава є потужним світовим виробником сільськогосподарської продукції. Рівень розвитку АПК впливає на забезпечення населення споживчими товарами, зайнятість сільських мешканців, соціальне відродження села, функціонування продовольчого ринку та національну безпеку країни. Тому, вважаємо актуальним зосередити увагу на дослідженні теоретичних аспектів структурування АПК в сучасних умовах розвитку регіональної економіки країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів функціонування АПК приділили увагу такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Вітченко М. В., Гуцало В. О., Кириленко

І. Г., Небелас В. В., Мордвінов О. Г., Мезенцева Н. І., Титаренко А. О., Черевик Н. В., Атамас О. П., Мінаков І. А., Соколов О. В., Журавльова В. В. та ін. Однак, теоретичні аспекти структурування АПК як в цілому, так і на рівні регіону опрацьовані недостатньо і потребують подальшого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є узагальнення теоретичних аспектів структурування АПК в сучасних умовах розвитку регіональної економіки країни.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство займає виняткове місце в житті будь-якого суспільства, тому що саме тут виробляється переважний обсяг продуктів харчування, наявність яких є головною умовою життя людини. Сучасне сільськогосподарське виробництво неможливо уявити ізольованим, розвиваючим та функціонуючим поза національною економікою. В реальному житті воно базується на міжгалузевій виробничій кооперації, що зв'язує сільське господарство та сполучені з ним галузі економіки.

Дослідження теоретичних аспектів структурування АПК, в першу чергу вважаємо за доцільне розпочати із з'ясування сутності поняття «агропромисловий комплекс», адже на сьогоднішній день серед науковців немає єдиної думки щодо тлумачення даного поняття.

Небелас В. В. стверджує, що агропромисловий комплекс – це сукупність виробничо-взаємопов'язаних підприємств з вирощування, зберігання, заготівлі, транспортування, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, а також обслуговуючих та допоміжних підприємств та організацій [1].

Черевик Н. В., Вітченко М. В. та Титаренко А. О. зазначають, що агропромисловий комплекс України – це цілісна народногосподарська система взаємопов'язаних в своєму розвитку галузей, які забезпечують виробництво сільськогосподарської сировини та продовольства, їх заготівлю, зберігання, переробку і реалізацію населенню [2].

На думку Атамас О. П., агропромисловий комплекс України – це провідна міжгалузєва територіально-виробнича одиниця, від рівня і збалансованості розвитку складових сфер якої залежить забезпеченість потреб населення в продовольчій продукції, його добробуті [3].

Стельмащук А. М. під агропромисловим комплексом пропонує розуміти цілісну народногосподарську систему взаємопов'язаних в своєму розвитку галузей, які забезпечують виробництво сільськогосподарської сировини та продовольства, їх заготівлю, зберігання, переробку і реалізацію населенню [4].

При цьому зарубіжні науковці Мінаков І. А., Соколов О. В. та Куликов М. І. під АПК розглядають сукупність галузей народного господарства, пов'язаних між собою економічними відносинами з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання сільськогосподарської продукції [5].

Журавльова В. В. уточнює, що агропромисловий комплекс є функціональною багатогалузевою підсистемою, що відображає взаємодію сільського господарства та пов'язаних з ним галузей економіки з виробництва сільськогосподарської техніки, сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації [6].

Таким чином, узагальнюючи підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до визначення поняття «агропромисловий комплекс», можна зробити висновок, що дану дефініцію науковці розглядають: як сукупність виробничо-взаємопов'язаних підприємств, цілісну народногосподарську систему, сукупність галузей народного господарства, функціональну багатогалузєву підсистему та міжгалузєву територіально-виробничу одиницю. Єдність поглядів науковців полягає в тому, що кінцевою метою функціонування АПК є забезпечення населення продуктами харчування. Тому, на нашу думку, АПК являє собою сукупність взаємопов'язаних галузей народного господарства, основним завданням яких є забезпечення населення продуктами харчування.

Безперечно, сутність АПК проявляється у його функціях, які на сьогоднішній день чітко не визначені. За результатами аналізу праць провідних вчених, таких як Небелас В. В., Атамас О. П., Черевик Н. В., виокремимо основні функції АПК:

- соціально-економічна – забезпечення національної безпеки (задоволення потреб населення товарами, виготовленими із сільськогосподарської сировини при мінімальних затратах праці й засобів виробництва);
- територіальна – врахування конкретних природно-географічних та суспільно-географічних особливостей регіону;
- промислова (виробнича) – вирощування й подальша переробка сільськогосподарської сировини, виготовлення продовольчих та інших товарів.

Ядром АПК є галузі сільського господарства, розвитку яких характерні такі особливості: вплив природно-кліматичних факторів на характер і організацію виробництва; об'єктивна необхідність використання частини виробленої продукції як засобів виробництва; універсальність основного засобу виробництва – землі [2].

Галузь – сукупність підприємств, які виготовляють однорідну продукцію або надають однорідні послуги [7]. На нашу думку, в сучасних умовах розвитку економіки регіонів під дефініцією «галузь агропромислового комплексу» доречно розуміти сукупність підприємств, які мають спільні ознаки госпо-

дарювання і забезпечують населення продуктами харчування. АПК поєднує в собі три великі сфери галузей, які згруповано на рисунку 1.

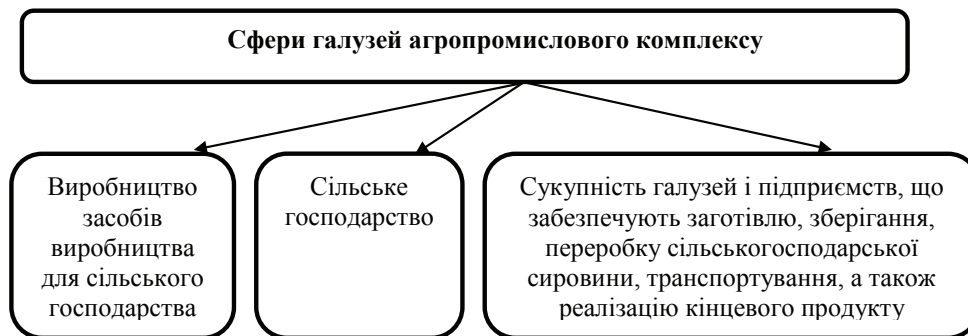

Рис. 1. Сфери галузей АПК [згруповано автором за джерелом 3]

Перша сфера АПК – виробництво засобів виробництва для сільського господарства: тракторне і сільськогосподарське машинобудування; машинобудування для харчової промисловості; агрохімія; комбікормова промисловість; система матеріально-технічного обслуговування сільського господарства; меліоративне і сільське будівництво.

Друга сфера АПК – сільське господарство, яке є основним ядром АПК і надає населенню основні продукти харчування та сировину для вироблення предметів споживання. Основні його галузі — рослинництво і тваринництво.

Третя сфера АПК – сукупність галузей і підприємств, що забезпечують заготівлю, транспортування, зберігання, переробку сільськогосподарської сировини, а також реалізацію кінцевого продукту. В дану сферу входять: харчова, легка, комбікормова промисловості.

До складу АПК входить понад 100 галузей і підгалузей народного господарства, та є ще багато галузей, які частково або повністю з ними пов'язані. Б. Кузняком згруповано галузі АПК в окремі функціональні сфери (блоки) таким чином: виробництво сільськогосподарської продукції, промислова переробка сільськогосподарської продукції; виробництво засобів виробництва для всіх галузей АПК; виробнича та соціальна інфраструктура [8].

Слід зазначити, що в он-лайн ресурсах виділяють п'ять сфер АПК: 1) виробництво засобів виробництва для всіх інших галузей; 2) лісове, водне та сільське господарство; 3) переробка сільськогосподарської сировини; 4) виробнича інфраструктура; 5) соціальна інфраструктура [9].

Ми погоджуємося із вищезазначеним стислим та розширеним діленням сфер АПК та вважаємо, що, система національного АПК поєднує в собі ряд структурних елементів, до яких слід віднести: сільське господарство, переробку промисловість, продовольчий ринок, ресурсозабезпечуючу промисловість, інформаційно-технологічну промисловість та споживчу кооперацію на селі.

Сільське господарство єднає в собі базисні галузі рослинництва і тваринництва, які здійснюють виробництво різноманітних видів сільськогосподарської сировини для переробки (зернові, технічні культури), кінцевої продовольчої продукції для споживання у свіжому вигляді (картопля, овочі, плоди, ягоди тощо) й корму для виробництва тваринницької продукції.

Підприємства переробної галузі промисловості (харчова, легка, борошномельно-круп'яна і комбікормова) виробляють харчові продукти, включаючи напої та тютюн, вироби зі шкіри, текстилю та волокна.

В структурі продовольчого ринку функціонують системи оптової та роздрібною торгівлі, громадського харчування, також домашні господарства, які призначені реалізовувати різноманітні види потреб такінцевої продукції АПК.

Ресурсозабезпечуюча промисловість забезпечує інфраструктуру, як систему галузей і підприємств, що виробляють та постачають сільському, лісовому, рибному господарствам, переробній промисловості та торгівлі різні товари: техніку, добрива, комбікорми, електроенергію, паливо, насіння тощо.

Інформаційно-технологічна єднає в собі систему підгалузей і підприємств, які здійснюють закупівлю сировини і продовольства, прокат машин, ремонт і обслуговування основних фондів, фінансові послуги, послуги з маркетингу, транспортування, логістики, зберігання продукції тощо.

Споживча кооперація на селі являє собою систему, яка поєднує в собі всі структурні елементи АПК: сільське господарство, закупівлю сировини, переробку сільськогосподарської продукції, торгівлю і громадське харчування.

На нашу думку, рівень розвитку АПК залежить від впливу багатьох факторів. Вважаємо доречним виділити економічні, природні, кліматичні, соціально-економічні фактори.

Дослідженню факторів, які впливають на структурування АПК, значну увагу приділив Небелас В. В. Ми підтримуємо думку відносно того, що вирішальне значення для ефективного розвитку та структурування АПК мають економічні фактори, від яких залежить раціональне використання природних ресурсів, задоволення споживчого попиту населення, участь у міжнародному поділі праці, збереження навколишнього середовища.

Вплив природних умов проявляється зонально та опосередковується рівнем розвитку продуктивних сил та науково-технічним прогресом. В Україні інтенсивність розвитку АПК та розгалуженість структури сільського господарства обумовлені різноманітністю природних зон та наявністю гірських масивів. Саме агрокліматичні, ґрунтові та водні ресурси виражають забезпеченість сільськогосподарських культур теплом і вологою, є провідними факторами розміщення і спеціалізації сільського господарства [1].

Особливу роль відіграє рівень соціально-економічного розвитку сільської місцевості, забезпечення її об'єктами соціальної, транспортної інфраструктури.

Розвиток АПК здійснюється за підставі взаємодії певних структур: компонентної, територіальної та організаційно-управлінської [1].

Компонентна структура АПК в цілому відображає галузевий, внутрішньогалузевий та міжгалузевий поділ праці в умовах НТП і зумовлює появу нових виробництв, ланок, видів діяльності і галузей, компонентів та їх інтеграцій, об'єднаних функціональним призначенням.

Територіальна структура відображає внутрішню територіальну будову АПК, характеризує територіальні відношення між процесами виробництва, промисловою переробкою сільськогосподарської сировини і умовами їх розвитку в межах регіонів різного масштабу, тобто форми територіального зосередження агропромислового процесу. Науковець пропонує поділ елементів даної структури АПК на зональні, приміські, регіональні і локальні [1].

Проте, проблемним аспектом залишається питання чіткого тлумачення організаційно-управлінської структури, яка має відображати результати діяльності територіальної і компонентної структур регіону.

Взаємодія організаційно-управлінської, територіальної і компонентної структур АПК регіону відображає позитивні економічні і соціальні наслідки.

Висновки. Досліджуючи сутність поняття АПК, ми дійшли висновку, що серед вітчизняних і зарубіжних науковців немає єдиного визначення цього поняття, цю дефініцію визначають по-різному: як галузь, сукупність взаємопов'язаних підприємств, багатогалузева підсистема, але всі стверджують, що АПК має на меті забезпечувати населення продуктами харчування. Нами ж запропоновано під сутністю АПК розглядати сукупність взаємопов'язаних галузей народного господарства, основним завданням яких є забезпечення населення продуктами харчування. Кожна галузь єднає в собі підприємства, яким притаманні спільні ознаки господарювання. На розвиток кожної галузі регіону впливають економічні, природні, кліматичні, соціально-економічні фактори, а також взаємодія організаційно-управлінської, територіальної і компонентної структур.

Література:

1. Небелас В. В. Функціонально-компонентна структура агропромислового комплексу України: виклики сучасного розвитку / В. В. Небелас // Часопис картографії: Збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 3. – С. 96–103.
2. Черевик Н. В. Проблеми та перспективи розвитку АПК / Н. В. Черевик, М. В. Вітченко, А. О. Титаренко // Вісник ЖДТУ – 2008 – № 4. – С. 235–245.
3. Атамас О. П. Сутність та класифікація виробничої інфраструктури АПК [Електронний ресурс]: Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» / О. П. Атамас. – 2011 – № 12. – Режим доступу до журн. : <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
4. Стельмашук А. М. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / А. М. Стельмашук. – Тернопіль: ТАНГ, 2000 – 315 с.
5. Минаков И. А. Экономика отраслей АПК: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. А. Минаков, Н. И. Куликов, О. В. Соколов и др.; под ред. И. А. Минакова. – М.: КолосС, 2004. – 464 с.
6. Журавлева Г. П. Экономическая теория. Микроэкономика-1,2: учебник для вузов / Г. П. Журавлева, В. В. Громько, М. И. Забелина; под ред. Г. П. Журавлевой. – М.: Дашков и К, 2008. – 934 с.
7. Вільна енциклопедія Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
8. Кузняк Б. Проблеми відродження господаря на землі / Б. Кузняк // Економіка України – 1993. – № 6. – С. 68 – 74.
9. Державне регулювання агропромислового комплексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1999041438744/ekonomika/>.